

EKOLOJİK TEKSTİL BASKI TEKNİĞİ: TATAKI-ZOME

Mehmet Zahit BİLİR

Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
mzahitbilir@hotmail.com

ÖZ

Anahtar sözcükler:

Ekolojik Baskı,
Tataki-Zome, Hapa-
Zome, Doğal Baskı

Renklendirme işlemleri tekstil yüzeyleri üzerine birçok farklı metot kullanılarak yapılabilmektedir. Yapılan ilk baskı uygulamaları doğal boyaların çeşitli kalıplarla veya fırçalarla tekstil yüzeyi üzerine aktarılmasıyla başlamıştır. İlerleyen yüzyıllarda kimyasal boyaların bulunmasıyla mekanik ve dijital baskı temellinde profesyonel tasarımlar yapılmaya başlamıştır. Kimyasal boyaların doğa ve insan sağlığına verdiği zararlardan dolayı ekolojik uygulamalar yani eko tekstil uygulamaları tekrar talep görmeye başlamıştır. Son yıllarda talep gören ekolojik baskı uygulamalarından birisi de Tataki-Zome metodudur. Tataki-Zome baskı tekniğinde doğadan elde edilen çiçek ve ağaç yapraklarından faydalanılmaktadır. Bu çalışmada kısaca tekstil tarihine değinilmiş ve Tataki-Zome tekniği hakkında bilgi verilip çeşitli örneklerle uygulamanın nasıl gerçekleştirildiği gösterilmiştir..

ECOLOGICAL TEXTILE PRINTING TECHNIQUE: TATAKI-ZOME

ABSTRACT

Keywords:
Eco-Printing,
Tataki-Zome, Hapa-
Zome, Natural
Printing, Textile
Printing

Coloring processes can be applied on textile surfaces with many different methods. First printing applications started to be done with various molds and brushes to apply natural dyes. In forthcoming years, with the invention of chemical dyes, professional designs, mechanical and digital printing techniques have started to be applied on textile surfaces. Ecological applications have regained a popularity in recent years because of negative influences of chemical dyes on nature and human health. Tataki-Zome is an ecological printing technique recently gained a great popularity. Leaves and flowers supplied from the nature are used in Tataki-Zome printing technique. In this study, history of textile was briefly presented, information about Tataki-Zome printing technique was provided and application of Tataki-Zome technique was explained with various images.

1.Giriş

İlk insanların doğanın zorlu şartlarından korunmak için ihtiyaç duydukları başlıca gereksinim örtünme ihtiyacıydı. Bu nedenle insanlar geçmişte bitkilerden ve hayvanlardan tekstil yüzeyleri yaparak örtünme gereksinimlerini karşılamışlardır. Yapılan kazılarda dünya üzerinde ilk dokunmuş kumaşların İ.Ö. 6000’lerde Anadolu’da yapıldığını gösteren eserler bulunmuştur (Tez 2008: 21).

İlk insanlar doğayla olan etkileşimlerini ve doğadan gördüklerini yüzeylere çizerek ifade etmekteydi. İnsanların çevrelerinde bulundukları ortam ve malzemeleri çizerek bir anlam kazandırması İ.Ö. 60000’li yıllara kadar uzanmaktadır (İpşiroğlu N. ve İpşiroğlu M. 2012). Eski insanlar tarafından mağara duvarlarına yapılan bizon, geyik vb. hayvanların resimlerinin mağara duvarlarını aşındırarak yapıldığı görülmektedir (İpşiroğlu N. ve İpşiroğlu M. 2012). İnsanlık tarihinde doğa ile insanın etkileşimi sonucu oluşan mağara resimlerine benzer semboller ve renklendirmeler ilerleyen yıllarda tekstil yüzeylerinde de bulunmuştur.

Eski tekstil ürünlerindeki renkler o zamanın şartlarında sadece doğal yollarla elde edilebilmekteydi. O zamanlardan günümüze kadar olan süreçte insanlar bitki, hayvan, mantar vb. doğal kaynaklardan elde ettikleri boyalarla tekstil ürünlerini renklendirmiş ve desenlendirmişlerdir. 1856 yılında sentetik boyarmaddenin William Henry Perkin tarafından bulunmasıyla doğal boyarmaddelerin tekstil boyama ve baskıcılığındaki kullanımı ciddi biçimde azalmaya başlamıştır (Cristea ve Vilarem 2006: 238).

Sentetik boyarmaddelerin kullanımı çevre kirliliğine, kanser vakalarının artmasına ve alerjik deri rahatsızlıklarına sebep olmaktadır. Son yıllarda çevresel bilinçlenmenin artmasıyla birlikte doğal boyarmaddelerin boya ve baskı alanlarında kullanımı giderek artmaya başlamıştır (Samanta vd. 2009: 384, Rungruangkitkrai ve Mongkholrattanasit 2012: 1, Xiuliang vd. 2013: 410, Tutak ve Korkmaz 2012: 51). Doğal boyaların kullanımının artması çevresel kirlenmelerini ve sentetik boyalarla ilişkili sağlık sorunları ve atık zararlı su problemlerini azaltmaktadır (Shadid vd. 2013: 310)

Doğal boyarmaddelerden tekstil baskısı yapılabilmektedir (Hakeim vd. 2004: 559). İ.Ö. 2500’lü yıllara kadar uzanan tekstil baskısı fırınlanmış kilden yapılan kalıplarla baskıcılık gibi bir çok metotla tekstil yüzeylerine uygulanabilmektedir (Akbostancı 2014: 31, Storey 1974: 8). Günümüzde doğal materyaller kullanılarak ya-

pılan tekstil baskı metotlarından biriside Tataki-Zome (Hama-Zome) baskı metodudur. Bu metodun uygulama kolaylığının kullanımını arttıracak bir neden olduğunu düşünmemizden dolayı çalışmamızda Tataki-Zome baskı metoduna yer verilmiştir. Çalışmada Tataki-Zome baskı metodu anlatılmış Tataki-Zome tekniği hakkında bilgi verilip çeşitli resimlerle uygulamanın nasıl gerçekleştirildiği gösterilmiştir. Çalışmada doğal boyarmadde ile yapılan Tataki-Zome tekniğinin uygulanma alanının daha da genişletilmesi, daha çok kişinin bu metottan haberdar olması ve çevre duyarlılığının geliştirilmesi hedeflenmiştir.

2. Doğal Boyalar

Doğal boyalar doğada bulunan çeşitli bitki ve böceklerden boyar maddelerin elde edilmesiyle bulunmuştur (Enez 1987: 1). Boya ve pigment olarak farklı alanlarda kullanılan bitki ve böceklerin (cehri, kökboya, muhabbet çiçeği, çivit otu ve koşinil, kermes, lak böceği v.b) içerdikleri flavonlar, flavonollar, antrakınonlar ve indigotin bileşikleri doğal boyarmaddeler olarak bilinmektedir (Karadağ 2007: 11, Gupta ve Guljarani 2001: 1). Tekstilde doğal boyamacılığının M.Ö.4000’li yıllarda Hindistan ve Mezopotamya’da başladığı bilinmektedir (Karadağ 2007: 8, Deveoğlu ve Karadağ 2011: 23).

Renklendirme amacıyla kullanılan bu boyar maddeler günümüzde eski zamanlarda olduğu gibi bazı bitki, hayvan, liken ve mantarlardan elde edilmektedir (Karadağ 1997: 2, Cardon 1997). Bitkilerden doğal boya elde edilmesinde çiçekler, meyveler, dallar ve kökler gibi birçok bitki parçasından kullanılmaktadır (Özgüney vd. 2014: 166). Bitkilerden elde edilen renkler de muhabbet çiçeği (*Reseda luteola* L.), boyacı sumanğı (*Cotinus coggyria* Scop.), boyacı katırtırnağı (*Genista tinctoria* L.), *Serratula tinctoria* L. Gaud ve kök boya (*Rubia tinctorum*) ve bunlara benzer yüzlerce çeşit bitki kullanılmaktadır. (Deveoğlu ve Karadağ 2011: 22, Colombini vd. 2007: 174). Hayvanlardan elde edilen doğal boya renklerinde ise özellikle lak böceği (*Kerria lacca* Kerr), Amerikan koşinili (*Dactylopius coccus* Costa), kermes (*Kermes vermilio* Planchon), ekin koşinil (*Porphyrophora tritici* Bod.), Polonya kermesi (*Porphyrophora Polonica* L.) gibi böcekler kullanılmaktadır (Deveoğlu ve Karadağ 2011: 23).

Doğal boyarmaddeler genellikle düşük ışık ve yıkama haslığına sahiptir ve daha iyi haslık değerlerine sahip olmaları için boyama öncesi, esnası veya sonrasında bazı kimyasal maddelerle bir mordanlama prosesi uygulanır (Deveoğlu ve Karadağ 2011: 24). Mordan farklı renk tonlarının uygulanması ve haslığın artırılması için kullanılmaktadır (Duff vd. 1977: 164, Guljarani vd.

2001: 225). Doğal boyarmaddeler az toksik, alerjik olmamaları ve çevre dostu olmalarından dolayı günümüzde kullanımını giderek arttırmaktadır. Doğal boyalarla yüzey boyamaları ve yüzey baskıları yapılabilmektedir. Doğal boya kullanılarak yapılan baskı metotlarından birisi Tataki-Zome tekstil baskı tekniğidir.

2. Tataki-Zome Tekstil Baskı Tekniği

Tataki_Zome baskı tekniği Japonya'da başlayan bir teknik olup bitkilere ait yaprak, dal, çiçek gibi kısımların çekiç yardımıyla kumaş üzerinde dövülmesiyle bitkideki renk ve doğal şeklin kumaş yüzeyine aktarılma işlemidir (Bozacı 2017: 97). Adından da anlaşılacağı üzere Tataki çekiç ile vurmak, Zome ise boyama anlamına gelmektedir (Bozacı 2017: 97). Tataki-Zome baskı tekniği temel olarak mordanlama, çiçek/yaprak serimi, çekiç ile dövme ve kumaş kaldırma olmak üzere 4 aşamadan oluşmaktadır.

3.1. Mordanlama Aşaması

Mordanlama boyaların kumaş üzerinde daha uzun süre kalmasını sağlamak ya da renkleri değiştirmek için yapılan işlemidir. Mordanlama işlemiyle kumaş ile boya arasında bir bağ kurulur böylece boya kumaş üzerine tutunabilir (Karadağ 2007: 11). Mordanlama işleminde doğal ya da sentetik mordan malzemeleri kullanılabilir. Tataki-Zome tekniği ekolojik bir baskı tekniği olup bu teknik için yapılacak mordanlama da mümkün olduğunca doğal mordanların kullanılması ekoloji açısından daha uygun olacaktır. Mordan malzemesi olarak diğer doğal boyamalarda olduğu gibi genellikle şap, demir şapı, bakır şapı, sodyum tuzları kullanılabilir (Bozacı 2017: 40). Baskı yapılacak olan kumaşın elyaf cinsine göre uygun reçete hazırlanır ve kumaş belirli bir süre kaynatılıp kurutulduktan sonra kumaş baskı işlemine hazırlanmış olur.

3.2. Çiçek/Yaprak Serimi Aşaması

Öncelikle bu aşamada sanatçının düşündüğü tasarımı uygulayabileceği çiçek veya yaprakların desen raporuna göre belirli sıralamalarla baskı yapılacak olan kumaş üzerine yerleştirilmesi yapılır (Resim 1). Yaprak veya çiçekler kurtulmuş ise hafif nemlendirilip o şekilde kumaş üzerine yerleştirilir. Kumaş üzerine yerleştirme esnasında çiçek ve yaprakların desenlerinin ortaya çıkmasını engelleyebilecek yüzey düzgünsüzlüklerinin olmamasına dikkat edilir. Çiçek ve yapraklar belirli desen raporuna göre kumaş üzerine yerleştirildikten

sonra ya kumaşın kendi parçası üzerine katlanıp iki taraflı baskı işlemi yapılabilir (Resim 2) ya da yaprak ve çiçeklerin üzerine direkt kağıt bant yapıştırılıp desenin vurma esnasında bozulması önlenmiş olur (Resim 3)

3.3. Çekiçle Dövme Aşaması

Bu aşamada belirli bir rapora göre yerleştirilmiş ve üzerleri kumaş ya da kağıt bant ile kaplanmış olan çiçek ve yapraklara belirli bir kuvvetle çekiç ile vurma işlemi yapılır. Bu aşamada kullanılacak olan çekiçin tipi ve ağırlığı desende kullanılan çiçek ve yaprakların cinsine göre kişisel tecrübe ve yetenekler doğrultusunda tercih edilir. Kimi çiçek ve yapraklarda demir çekiç homojen bir renk çıkışına sebep olabilirken kimi ise kauçuk/plastik çekiçler daha homojen bir renk çıkışı sağlayabilmektedir. Çekiç ile dövme aşamasında vurulacak darbe sayısı tamamen doğal malzemeler olan çiçeklerin ve yaprakların gelişim durumu ve işlemin yapıldığı ortam koşullarına göre değişmektedir. Olması gerekenden daha az çekiçleme işleminin yapılması boya çıkışının daha az olması dolayısıyla çiçek veya yaprak şekillerinin daha az net olmasına ve renk solukluklarına sebep olabileceği fakat olması gerekenden fazla çekiçleme işlemi yapıldığında da çiçek ve yapraklarda parçalanma meydana gelip desenin renk bütünlüğünün dağılması ve bazı yerlerde lekelenmeler gibi problemlere sebep olabilecektir. Bu nedenle bu aşamada başlangıçta çiçek ve yaprakların malzeme yapısını ve dağılma yapılarını görüp bu durumlara göre yol alma adına yavaşta daha çok kuvvetliye doğru gidecek şekilde dikkatlice bu işlemin yapılması önerilmektedir. Resim 4'de çekiç ile dövme aşaması gösterilmiştir.

3.4. Kumaş Kaldırma Aşaması

Kumaş kaldırma aşamasında çekiç ile dövülüp üzerine çiçek ve yaprak deseni oluşturulan kumaş üze-



Resim 1. Çiçek ve yaprakların kumaş üzerine belirli bir raporda yerleştirilmesi (Tanja 2017)

rinden ezilmiş bitki artıklarının uzaklaştırılması yapılır. Üzerinde kumaş ya da kağıt bant olan kumaşın üzerinden yavaş hareketlerle kumaş veya kağıt bant uzaklaştırılır. Burada yapılacak işlemlerin yavaş ve kumaş yüzeyinde mümkün olduğunca az harekete sebep olacak şekilde uygulanması gerekmektedir aksi durumda kalan bitki artıkları desen dışı lekelenmelere sebep olabilmektedir (Resim 5). Üzerinden bitki artıkları uzaklaştırılan kumaşa hava üflemesi ile ince temizlik işlemi uygulanır ve dilenirse elyafa uygun ısıda ütölme sonrası kullanıma hazır ekolojik baskılı tasarım elde edilmiş olunur (Resim 6).



Resim 3. Kağıt bantlı tasarım

Tataki-Zome baskı tekniğinde baskı çeşit ve kalitesini birçok faktör etkilemektedir. Baskı yapılacak olan yüzey elyafının cinsi, yüzey dokuma türü, dokuma sıklıkları, iplik numaraları, mordanlama çeşidi, kullanılan bitki türü, yaprak veya çiçek özellikleri, bitki üzerine yapılan baskı miktarı, ortam koşulları vb. birçok faktör baskı kalitesine etki etmektedir. Kullanılabilecek bitki çeşitliliği neredeyse sınırsızdır ve sanatçının yapmak istediği kompozisyona uygun olarak istenilen bitki bölgesi bu teknik için kullanılabilir. Kimi zaman bir gömlekte, kimi zaman pantolonlarda kimi zaman mendillerde vb. birçok tekstil yüzeyinde olmak üzere neredeyse doğal liflerin kullanıldığı her yüzeye yapılabilen sınırsız bir tekstil baskı uygulamasıdır.



Resim 4. Çekiç ile dövme aşaması
(Pinterest 2 2017)

Bu teknik özellikle evde bireysel olarak herkesin yapabileceği kolaylıkta olması ve kullanılan giysilere yeni bir baskı yapılarak tekrar kullanılma olanağını sağlaması baskı tekniğinin uygulanabilirliğini giderek arttırmaktadır.

4. Sonuç

İnsanların var olduğu tarihten bu yana kullanılan tekstil ürünleri ilk zamanlarda doğada hazır bulunan materyallerden sağlanmakta iken özellikle sanayi devrimiyle başlayan ve



Resim 2. Desen üzerinde kendi kumaşının olduğu tasarım (Pinterest 1 2017)

büyük dünya savaşlarının getirdiği süreçlerle devam eden yıllarda sentetik materyal ve kimyasal uygulamaların içinde yer aldığı üretim metotlarıyla elde edilmeye başlamıştır. Tekstil yüzeylerine yapılan boyamalarda bu durumdan etkilenmiş, doğal materyallerle yapılan boyaların yerini çoğunlukla kimyasal boyalar almıştır. İlk yıllarda kimyasal renklendirmeler üretim hızı, üretim devamlılığı, geniş renk yelpazesi vb. birçok avantajlardan dolayı çokça tercih edilmelerine karşılık son yıllarda kimyasalların çevreye ve insan sağlığına verdiği zararların ortaya çıkması ile daha az kullanılmaları gerektiği yönünde insanlar arasında giderek artan farkındalık oluşmaya başlamıştır. Bu noktada doğal boya kaynaklı yapılabilen baskı tekniklerinden birisi olan Tataki-Zome tekniği sıkça duyulmaya başlamıştır. Bu teknik doğadan çoğu bitkiden elde edilebilen yaprak ve çiçeklerin bir çekiç yardımıyla ev ortamında kolaylıkla yüzeye yapılabilmesi nedeniyle çokça tercih edilmektedir. İşlem sonrasında herhangi bir atık probleminin olmaması ve zehirli kimyasalların baskı işlemlerinde kullanılmaması baskı tekniğinin en avantajlı yönleri olarak görülmektedir. Tekniğin çocuklara bir oyun havasında uygulamasının yaptırılabilmesi ve çocukların erken yaşlarda çevre bilinci konusunda



Resim 5. Bitki artıklarının dikkatlice alınması (Bend 2017)



Resim 6. Tasarım son hali (Solin 2017)

bilinçlendirilmesi konusunda imkan sunabilen bir uygulama olması da Tataki-Zome baskı metodunun eğitim amacıyla da kullanılabileceğinin bir göstergesidir. Çevre dostu olan bu uygulamanın tüm dünya üzerinde daha çok yaygınlaştırılmasının boya kaynaklı çevre kirliliğinin ve diğer baskı tekniklerinde kullanılan kimyasallardan dolayı insan sağlığı üzerindeki zararlarında azalmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

AKBOSTANCI, İdil, "20. ve 21. Yüzyıllarda Tekstil Baskı Tasarımı ve Üretiminin Değişen Tanımı", Sanat Tasarım Dergisi, 5, 2014, s.31-41.

BOZACI, Bahar. *Doğanın Şarkısı: Ekolojik Baskı*. Bahar Bozacı, 2017.

CARDON, Dominique. *Natural Dyes - Sources, Tradition, Technology And Science*. London: Archetype Publications Ltd., 2007.

COLOMBINI, Maria Perla, Alessia ANDREOTTI, Cecilia BARALDI, Ilaria DEGANO ve Jeannette Jacqueline ŁUCEJKO, "Colour Fading in Textiles: A Model Study On The Decomposition Of Natural Dyes", Microchemical Journal, 85, 2007, s.174-182.

CRISTEA, Daniela ve Gerard VILAREM, "Improving Light Fastness Of Natural Dyes On Cotton Yarn", Dyes and Pigments, 70, 2006, S.238-245. DEVEOĞLU, Ozan, ve Recep KARADAĞ, "Genel Bir Bakış: Doğal Boyarmaddeler", Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 23, 1, 2011, s.21-32.

DUFF, David, Roy SINCLAIR, ve David STIRLING. "Light - Induced Colour Changes of Natural Dyes", Studies in Conservation, 22, 4, 1977, s.161-169.

ENEZ, Nevin. *Doğal Boyamacılık*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1987.

GULRAJANI, M. L., R. C. SRIVASTAVA, M. GOEL, "Colour Gamut Of Natural Dyes On Cotton Yarns", Coloration Technology, 117, 2001, s.225-228.

GUPTA, Deepti ve Mohan Lal GULRAJANI. *Convention Proceedings Natural Dyes*. Department of Textile Technology, 2001.

HAKEİM, O. A., Abou-Okeil, A., Abdou, L. A. W. ve Waly, A., "The Influence Of Chitosan And Some of Its Depolymerized Grades On Natural Color Printing", Journal of Applied Polymer Science, 97, 2, 2004, s.559-563.

İPŞİROĞLU, Nazan ve Mazhar İPŞİROĞLU. *Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2012.

KARADAĞ, Recep, "Türk Halı, Kilim ve Kuşaklarında Kullanılan Doğal Boyarmaddeler", Quarterly Magazine of Carpet, Weaving & Embroidery Arts, 1, 1, 1997, s.38.

KARADAĞ, Recep. *Doğal Boyamacılık*. Ankara: Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar İşletme Müdürlüğü Yayınları, 2007.

ÖZGÜNEY, Arif Taner, Pelin SEÇİM, Aslı DEMİR, Tülay GÜLÜMSER ve Esen ÖZDOĞAN, "Ecological Printing Of Madder Over Various Natural Fibres", *Tekstil ve Konfeksiyon*, 25, 2, 2014, s.166-171.

RUNGRUANGKITKRAL, Nattadon ve Rattanaphol MONGKHOLRATTANASIT, "Eco-Friendly of Textiles Dyeing and Printing with Natural Dyes", *The 4. RMUTP International Conference: Textiles & Fashion*. 92, 2012, Thailand.

SAMANTA, Ashis Kumar ve Priti AGARWAL, "Application Of Natural Dyes On Textiles", *Indian Journal of Fibre & Textile Research*, 34, 4, 2009, s.384-399.

SHAHID, Mohammed, Shahid-ul-Islam, Mohammad Faqeer, "Recent Advancements In Natural Dye Applications: A Review", *Journal of Cleaner Production*, 53, 2013, s.310-331.

STOREY, Joyce. *Manuel of Textile Printing*. London: Thames and Huston Ltd., 1974.

TEZ, Zeki. *Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınevi, 2008.

TUTAK, Mustafa, ve Ebru KORKMAZ (2012), "Environmentally Friendly Natural Dyeing of Organic Cotton", *Journal of Natural Fibers*, 9, 2012, s.51-59.

Bend 2017. <http://www.bendrigg.org.uk/what-we-do/activities/art-for-all/#prettyPhoto> (Erişim tarihi 17.12.2017).

Pinterest 1 2017. <https://tr.pinterest.com/pin/539024649127770168/> (Erişim tarihi 15.12.2017).

Pinterest 2 2017. <https://www.pinterest.ie/pin/353462270745282152/> (Erişim tarihi 16.12.2017).

Solin 2017. <http://solinger-bote.de/nachrichten/2016/07/23/solingen-hapa-zome-workshop-im-botanischen-garten/> (Erişim tarihi 18.12.2017).

Tanja 2017. <http://tanjahenderson.com/2017/09/> (Erişim tarihi 15.12.2017).

ÇAĞDAŞ SANAT ESERLERİNE GÖÇ OLGUSU PERSPEKTİFİYLE BİR BAKIŞ

Serkan ÇALIŞKAN

*Yardımcı Doçent, Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz MYO,
s.serkan.caliskan@gmail.com*

ÖZ

Anahtar sözcükler:

*Göç, Göçmen,
Mülteci, Çağdaş
Sanatı*

Asırlar boyu gerçekleşen göçler, günümüzde küreselleşmenin etkisi ve değişen dünya dinamikleriyle birlikte önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun, ülkelere için genellikle ekonomik, güvenlik endişesi gibi sosyolojik nedenlerle oluşmaktadır. Oysa göç, göç eden bireylerin, özellikle de zorunlu göç halinde olan bireylerin yaşamlarında travmalara neden olacak trajik bir olaydır. Bu çalışma, çağdaş sanat pratiklerine göç kavramı çerçevesinde bakmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, Guy Wouete'un "Göç Yolunda", Claudia Casarino'nun "Üniforma", Leila Alaoui'nin "Geçiş Yok" serisine ve Türkiye'den bir sanatçı Esra Ersen'in "Yolcular" adlı eserleri perspektifinde göç ve göçmenlik olgusu üzerine durulacaktır. Çağdaş sanat eserlere göç perspektifiyle bakıldığında da, sanatçıların özellikle göçün bireyler üzerindeki yıkıcı etkisine vurgu yaptığı görülmektedir. Diğer yandan bu eserlerde, yabancı olmak, göçmen olmak, kaçak olmak gibi kavramların arasındaki dinamiklerin nasıl yer değiştirebileceği ve empati kurmanın önemine odaklanmaktadır.

OUTLOOK ON CONTEMPORARY ART PIECES FROM THE PERSPECTIVE OF MIGRATION PHENOMENON

ABSTRACT

Keywords:

*Migration, Migrant,
Refugee, Contempo-
rary Art*

The migrations that took place for centuries emerge as an important problem along with the influence of globalization and the changing world dynamics at the present time. This problem usually arises due to sociological reasons, such as economic, security concerns, for countries. However, migration is a tragic event that will cause traumas in the lives of migrating individuals, especially individuals who are forced to migrate. This study aims to examine contemporary art practices within the concept of migration. In this study, migration and the migration phenomenon will be focused with the perspective of Guy Wouete's work "On the Way to Migration", Claudia Casarino's art work "Uniform", Leila Alaoui's art work "No Transition" series, and Esra Ersen's, an artist from Turkey, art work "Passengers". When contemporary art pieces are examined from the perspective of migration, it is seen that the artists particularly emphasize the destructive effect of migration on individuals. On the other hand, these works focus on how the dynamics between the concepts such as being a foreigner, being a migrant and being a fugitive can be replaced, and the importance of developing empathy.

1. Giriş

Göç, bir bireyin ya da topluluğun belli yerden başka bir yere fiziki hareketliliğidir. Diğer bir deyişle, bireyin ya da topluluğun fiziki mekan olarak gerçek yurdundan ayrılmasını, başka yere yerleşmesini ve yaşamının kalan kısmını ya da belli süresinde ana vatanından farklı yerde yaşamasına göç denilmektedir. Türk Dil Kurumu göre göç olgusunu farklı bağlamlarda örneklerle açıklamaktadır. Bu çalışmada vurgulanmak istenen göç kavramı ise TDK'nın birinci açıklamasında olduğu gibidir: "1. İsim: Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" (TDK, 2017:1).

Asırlar boyu hareket halinde olan insanlık, çeşitli nedenlerle yurtlarından ayrılmış ve/veya hala benzer hareketlilik içindedir. Bu nedenlere bakıldığında da iki türlü göçten bahsetmek mümkündür. Birinci grup, daha iyi bir gelecek umudu, eğitim, iş, evlilik ve aile kurma gibi nedenlerle yapılan tercihi göçleri kapsar. İkinci grup ise savaş, sürgün, doğal afetler gibi nedenlerle zorunluluk barındıran göçü tanımlamaktadır. Buna göre göç eden kişinin de tanımı önem barındırır; göçmen, yasadışı göçmen, mülteci, sığınmacı, sürgün, geçici mültecilik, ikincil koruma ve yabancı gibi tanımlar, hukuksal açıdan göç eden bireyin bulunduğu yeni ülkedeki statüsünü, haklarını, hukuki sınırlarını da belirlemektedir.

Gerek yasalarda belirtilen tanımlar gerekse TDK'nın tanımındaki nedenler, göç olgusunun yalnızca göç eden bireyin (göçmenin) sorunsalı olmadığını, göçün tüm toplumları ilgilendiren bir olgu olduğunu göstermektedir. Öncelikli olarak günümüz (2017) göç ve göçmen istatistiklerine bakıldığında; bu temel nitelikteki göç olgusunun tanımı, nasıl ve neden tüm insanlığı ilgilendirdiğine dair önemli ipuçlarını da barındırmaktadır. Birleşmiş Milletler'in 2017 Göç Raporu'na göre: "Dünya genelindeki uluslararası göçmen sayısı, son on yedi yılda artmaya devam ederek 2017 yılında 258 milyona ulaşırken, 2015 yılında 248 milyon, 2010 yılında 220 milyon, 2005 yılında 191 milyon ve 2000 yılında 173 milyon olmuştur" (UN, 2017). Rakamlar ve istatistik değerler, göç için ülkelerin ayırdığı sağlık, eğitim gibi uyumluluk sürecinde bütçeleri de ilgilendirmektedir.

Göçün ülkelere ve bu bağlamda evrensel bir sorun olarak tüm dünyaya etkisi kadar, bireyin yaşamındaki etkileri de çok önemlidir. Tercihi ya da zorunlu olarak göç, bireyin tüm yaşamını değiştiren büyük bir hamledir. Göç edilen ülkeye uyumluluk süreci, geride

bırakılan yaşam ve "yeni" yaşam arasındaki bu gerilimli alan birey için oldukça büyük sorun yaratmaktadır. Göç eden birey, bulunduğu yeni yerde çoğunlukla "öteki" olarak varlığını sürdürmektedir. Bu gibi durumlar, ülkelerin yasalar aracılığı ile önlem almasına karşın; toplumlarda iç huzursuzlukların artmasına, gettolaşma olgusuna, buna bağlı olarak önyargılara, kalıp yargılara ve ötekileştirmeye yönelik önem barındıran sosyolojik tepkimelere zemin hazırlar. Buna karşın:

"Öteki ile kurulan ilişkinin çeşitliliği toplumların ve kültürlerin özgün kayışlarının neticesi olarak ortaya çıkar. Bu noktada genellikle iki tür eğilim olduğu söylenebilir; kimi toplumlar farklılıkları ortadan kaldırmak yolu ile –yani farklılaştırıcı bir tutumla- birlikteliği sağlamayı amaç edinirken kimi toplumlar farklılıkları kabul ederek –evrenselci bir tutumla- bir tutumla birliktelik sağlama yolunu seçmişlerdir" (Taşkesen ve Yarcı, 2016:180).

2. Sanat ve Göç

Bir önceki bölümde anlatılmaya çalışılan göç olgusuna sanat perspektifinden bakıldığında, hem dünyada hem de Türk resim sanatında göç kavramına odaklanan birçok sanatçının varlığından söz etmek mümkündür. Modern resim pratiklerinde karşımıza çıkan göç teması, hem plastik hem de simgesel anlatılarla karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan bu eserlere "modernizm" sınırlılığında bakıldığında; göç, göçmenlik kavramlarının olumsuz yanlarına dair izler bulmak mümkündür.

Örneğin Afro-Amerikan sanatçı Jacob Lawrence (1917-2000) göç olgusuna "siyahi olmak", ötekinin temsiliyeti perspektifiyle yaklaşmaktadır. Sanatçının 1941 yılında yaptığı *Büyük Göç* adlı seri, Amerikalı siyahilerin 1. Dünya Savaşı sonrası kırsaldan, sanayileşmenin yoğun yaşandığı Kuzey Amerika'ya göç edişleri 60 adet resim aracılığı ile anlatmaktadır. 1. Resimde tren istasyonu ile başlayan seri, ilk bölümlerde Güney'de yaşanan, açlık, yoksulluk, linç gibi olumsuz, ötekileştirici sahnelerle aktarılırken; serinin son resimlerine doğru, büyük şehire varış, sanayinin etkisi görülmektedir.

"Büyük Göç boyunca ana uğrak yerlerinden biri Harlem, New York'tu. İki kilometrekareden daha az bu alan, bir milyondan fazla Afrikalı Amerikalı göçmenin ev sahipliği yapıyordu. Harlem, Afrika kökenli gelenek, felsefe, kültür ve din ile dolup taşıyor ve Kuzey'i yeni siyah göçmenler tarafından taşınıyordu. Aynı zamanda Harlem, modernizm, teknoloji ve kentlilik dalgasına kapılan yeni bir şehirdi. Lawrence, Büyük Göçün, depresyonun, caz çağının, Harlem Rönesansının ve yeni Zencilerinin ortaya çıkmasının yarattığı yenilikçi ve doğaçlamalı yaşam biçimlerine tanık oldu" (Roy ve Mildred, 2011:7).

Siyahilerin o dönemde yaşadığı ötekileştirilme boyutu ele alındığında, siyahi bir Amerikalı olarak yaptığı resimlerle göç olgusu farklı boyuta taşınmaktadır.



Resim 1. Jacob Lawrence, "Panel 18",
45.72 x 30.48 cm, 1940-41.



Resim 2. Nuri İyem, "Göç", 200x100 cm Tuval Üzerine Yağlı Boya, 1970.

dınlar. Öne eğilmiş başlarında kasketleriyle erkekler. Sopalarının yardımıyla yaşlılar yeni bir umudun belirlenemeyen geleceğe adım adım ilerlemektedir." (Giray, 2001:).

3. Çağdaş Sanat Örnekleriyle Göç ve Kimlik

Göçmenlik ve buna bağlı olarak bireylerin yaşadığı sorunlar, göç olgusunun görünen yüzüdür. Görünmeyen yüzü ise sorunsal olarak göçün nedenlerini barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da, sömürgecilik ve postkolonyalizm kavramları göçün meydana gelişi bakımından siyasal anlamda çok büyük önem taşımaktadır. 15. yüzyıl Avrupası'nda hem din tabanlı hem de siyasal olarak Avrupalılık bilinci gelişmeye başlamıştır. Coğrafi keşiflerin artması, bilimsel gelişmeler Kıta Avrupası dışındaki bölgelerde sömürgeciliğin başlamasına neden olmuştur. Fransa'nın Akdeniz ve Afrika, İspanya ve Portekiz'in Latin Amerika, İngiltere'nin Akdeniz, Hindistan gibi çoğaltılabilecek birçok ülkede sömürgecilik yaptığı bilinmektedir. Benzer şekilde Amerika'nın tarımda çalıştırmak için Afrika'dan getirdiği köleler, kölelik olgusu ve sömürgecilik adına önemli bir bilgidir. Sömürgecilik ile birçok ülkenin iç dinamiği ile oynanırken, gelişimi istemli veya istemsiz engellenmektedir. Bununla birlikte sömürgecilik "*Hedef ülkedeki dil ve din temelleri istismar edilerek millet olgusunu kaybeden halk kitlelerini kontrol etmeyi hedefleyen sömürge yönetimleri, bu ülkelerin doğal kaynaklarını uzun yıllarca kullanmışlar ve bu istismar durumu günümüzde de farklı formlarda devam etmektedir*" (Demir, 2011:101).

Çağdaş sanat pratiklerine bakıldığında da göçü konu edinen sanatçıların, kavramsal olarak postkolonyalizm perspektifiyle konuya değindikleri görülmektedir. Postkolonyalizm artık sömürgeciliğin olmadığı bir çağı betimlese de, sömürgeciliğin nedeni olarak bir göçün oluşmasını sağlayan ana unsur olması adına da tartışmaya açıktır. Iain Chambers'in *Göç, Kültür, Kimlik* adlı eserinde göç hakkında değindiği konu önemlidir. Yazara göre: "*Kültürel sınırlar ve geçişlerle birlikte göç, aynı zamanda pek çok çağdaş akıl yürütmenin bir meselesidir. Çünkü göçerlik ve sürgün, Edward Said'in de işaret ettiği*

Çoğu kölelikten kurtulma ve daha iyi bir yaşam için göç eden insanları konu edinilen *Büyük Göç* serisine ait "Panel 18" (Resim 1.) adlı eserine bakıldığında, göç olgusu eylemin kendisi olarak aktarıldığı görülmektedir. Diğer bir deyişle hareketin kendisi temsil edilmektedir. Lekeleler aracılığıyla oluşturulan kompozisyonda, figürlerin taşıdığı eşyalar, beden hareketiyle de göçün fizikselliğini aktarmaktadır. Resmin üst bölümünde uçan göç kuşları, aşağıdaki siyahilerin hareketini hem fiziki hem de sembolik bağlamda vurgulamaktadır. Sanatçı kendi çalışmalarını şu şekilde açıklamaktadır. "*Benim çalışmalarım, Harlem'den gelen ve çoğu Amerika'daki olayları tasvir ediyor. Bu benim tarzım. Beni çevreleyen, tanıdığım insanlar. Artan siyahi gettoda gerçekleşen mutluluklar, trajediler, üzüntüler*" (King-Hommand, 2001:84).

Türk modern resmine bakıldığında da birçok sanatçının göç olgusuna odaklandığı görülmektedir. "Türk resim sanatı da özellikle 1960'lı yıllardan itibaren göç teması üzerine sıkça durmuştur. 1940'lı yılların başında "Yeniler" adıyla kurulan oluşum kentleşmenin doğurduğu sonuçları emekçilerin yaşamlarına odaklanarak anlatır" (Öner, 2016: 41). Mehmet Pesen, Nuri Abaç, Neşet Günal gibi birçok sanatçı bu konuda örnek olabilir. Ancak göç olgusuna özellikle odaklanan ve bu konuda bir seri resim yapan Nuri İyem (1915-2005), önemli bir yerde durmaktadır. Anadolu'dan büyük şehirlere daha iyi yaşam için göçen köylüleri, gecekondü mahallelerinde köyünden uzaktaki insanların yaşamını resmeden İyem, göçün birey üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır. Kıymet Giray, Nuri İyem'in resimlerindeki göçü şu şekilde yorumlamaktadır.

"Göç... Toprağın, ümrünün yetersiz kaldığı yerde başlayan büyük umut, büyük korku, büyük ayrılık olarak çıkar kırsal kesim insanların karşısına. Ovaları yarık patikalardan noktalanmış lekeler kadar uzanan insanların anlatımını sergiler Nuri İyem göç serilerinde. Sırtlarında çocuklarıyla ka-



Resim 3. Leila Alaoui, "No Pasara Serisi", Fotobaskı, 2008.

gibi, "kesintili bir var olma durumu"dur ve geride bıraktığınız yerle bir kavgaya tutuşma biçimidir. Bundan dolayıdır ki modern kültürün güçlü, hatta zenginleştirici bir motife dönmüştür" (Chambers,2014: 13).

Bununla birlikte, bu araştırmada, göçün üç evresini yansıtan sanatçılar seçilmiştir. Bu evreler: Göçün planlanması, göçün eylem anı ve göç ettikten sonraki yaşamdır. Bu bağlamda sanat pratiklerine bakıldığında da; sanatçıların göçmenlerin sorunlarına değinirken, bireylerin yaşadıkları trajik ölçüdeki zorlu yaşamlarına odaklandığı görülmektedir.

Birinci evre, göçün planlanma aşaması adına Leila Alaoui'nin¹ eserleri dikkat çekicidir. Alaoui'nin, kimlik ve göçmenler üzerinden yola çıktığı belgesel nitelikli fotoğrafları, doğrudan göçün etkisinden ziyade, göç ve nedenleri çalışmaların ana eksenini oluşturması açısından önem barındırmaktadır. Çoğunlukla video ve fotoğraf üzerine çalışan sanatçı, kimlik ve öteki kavramlarını sorgulamaktadır. Sanatçının "No Pasara" (Geçit Yok) adlı serisi Akdeniz ülkelerinden Avrupa'da daha iyi bir yaşamın hayaline odaklanmaktadır. Afrika kıtasından Avrupa'ya geçiş trafiğinde en çok kullanılan güzergah olan Fas, göçmenlerin kullandığı transit ülkelerden biridir. Sanatçının 2015'te yaptığı röportajda, neden öteki olana ve göçmenlere yönelik çalıştığını şu şekilde açıklamaktadır:

"Benim gözümden bu hikayeler, köklü adaletsizliği anımsatıyordu. Fransız-Fas kimliğim benim sınırları aşmamı sağlarken, diğerlerine yapamadı.

18 yaşına girdiğimde, Amerika'ya taşındım, aidiyet ve kimlik sorunları-

na daha fazla maruz kaldım. (Bu süreçte de) Etnik azınlıklar, alt kültürler, marjinalleşmiş gruplar hakkında güçlü çıkarımlar yapmamı sağladı. Bu da, fotoğraf ve video aracılığı ile aktivizm yapma inancımı güçlendirdi. 2008'de Fas'a geri döndüğümde, Faslı gençlerle göç olgusu üzerine bir proje başlattım. Daha sonra, göç çalışmalarımın devamı olarak, Sahra altı topluluklarıyla ilgilenmeye başladım ve onların maruz kaldığı ırkçılık ve ayrımcılığa tanık oldum." (Al-Mousawi, 2015:1)

Sanatçının fotoğraflarında genellikle objektife bakmayan gençler, düşünceli ve umutsuzdur. Coğrafi sınırlarla belirlenen yaşamlar, kimlikler, geleceğe karşı umutsuzluk ve yaşam koşullarındaki eşitsizlik, fotoğraflarda açıkça görülmektedir. Diğer bir deyişle; riskli yollar, aşılması gereken deniz, şişme botlar ve yoldaki kayıpların hikayesinden çok, bir adım öncesine odaklanır sanatçı. Bu da, göçün planlanması ve nedenlerinin sorgulandığı evredir. Böylece, sanatçı belgesel nitelikli fotoğrafla bölgenin gerilimli coğrafi konumlanması ve bölgenin travmatik belleğini ortaya koymaktadır. Seriyeye ait en çarpıcı fotoğraflardan biri, deniz kenarında oturan bir çocuğun uzakta belli belirsiz görülen dağa bakışıdır. Giydiği Fransa futbol takımına ait forma ile muhtemelen Fas kıyılarından Cebelitarık'a bakmaktadır. İbni Haldun'un yüzyıllar önce söylediği "coğrafya kaderdir" sözü bu noktada önemini bir kez daha gösterir. Çünkü, Avrupa'yla arada yalnızca bir deniz vardır. Ancak bu denizi aşmak ya da aşma gerekliliği sanatçının eserlerinde tartışmaya açtığı görülmektedir.

1980 Kamerun doğumlu Guy Wouete ikinci evre için örnek verilebilecek bir sanatçıdır. Sanatçının "Sur le Chemin de l'immigration" (Göç Yolunda) adlı çalışması, yasadışı yollarla sınırı aşan göçmenlerin yaşadıklarına, yolculuk sürecindeki kayıplara ışık tutar niteliktedir. Sanatçının Ocak 2015'de yaptığı röportajda dediği gibi: "İnsanlar bir ağaç değildir, aynı yerde kalmak, ölmek için yaratılmamıştır. Küreselleşmenin olduğu dünyada, insan doğası gereği başka yerlere gitme, hareket etmek ve diğerleriyle buluşmak için vardır." (Schwegler, 2015:1). Sanatçının enstalasyon eserinde görüleceği üzere, rengarenk eskimiş ayakkabılar ve dikenli tellerle ayrılmış bölümde plastik su şişeleri durmaktadır. Bu görüntü, Nazi dönemindeki Yahudilerden arta kalan eşya yığıntılarını andırmaktadır. Bununla birlikte, bu kaotik düzenlenme, en temel ihtiyaç olan suya ulaşamamanın hikayesidir. Sanatçı su ve hayal edilen yaşamı metafor olarak kullanmaktadır. Su aracılığı ile ulaşmak istenilen aslında, sınırın aşılması ve insani değerlerde yaşama kavuşmaktır. Fakat, izleyici yoldaki kayıplarla bu duruma tanık olmaktadır. Trajedinin bir görüntüsü, gözlemcinin soğuk kanlılığı ile karşımıza çıkar.

1. 1982 doğumlu Fas asıllı Fransız sanatçı 2016 yılında Burkina Faso'da, El Kaide'nin bir otele yönelik yaptığı bombalı saldırıda yaşamını yitirmiştir.

Guy Wouete'nin çalışmasındaki göçmenlerin hareketi sürecindeki kayıpların ve trajedinin bir sonraki aşaması, sınırı kaçak yollarla geçmeye çalışan bireyler, eğer sınırı aşabiliyorsa ve kaçak olarak ülkede yaşamayacaksa çeşitli kamplara yerleştirilmektedir. Bu kamplar, göçmenin uyumluluk süreci, ülkede kalıp kalmayacağına karar verildiği sınırlı süreci içermektedir. Aynı zamanda yabancı/mülteci gibi ön sıfatlar üstlerine yüklenecek, varlıkları doğrudan ülkelerin hukuksal terminolojisinde yerini alacaktır. "...mülteci insan olmakla yurttaş olmak arasında bir kesinti yaratmaktadır. Söz konusu kesintinin gerçekleştiği topos ise, kamplar ya da gözaltı merkezleridir" (Başkı, 2008: 5). Ayrıca bu tür kampların insani şartlara ne kadar uygun olduğu da tartışmaya açıktır. Bu açıdan, 1974 yılında doğan Paraguaylı sanatçı Claudia Casarino'nun göçmen ve kimlik referanslı çalışmaları dikkat çekicidir.

Sanatçının 2015 yılında Arjantin'de açılan "Migrocionnes (en el) Arte Contemporaneo" (Çağdaş Sanatta Göç) sergisindeki "Üniforma" adlı enstalasyonu göçmen ve kimlik bağlamında önemli bir örnektir. Sanatçının "Üniforma" adlı eserine bakıldığında, mültecilerin kaldığı kampları, toplama kamplı ve hapisane ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Mülteciler her ne kadar üniforma giymeseler de, bir kamptadır ve Başkı'nın değindiği gibi bu kamplar "gözaltı merkezleridir". Bu durum tarihteki trajik kampların (2.Dünya Savaşı'ndaki kamplar ve gettolar gibi) görüntüsüyle de örtüştürülmektedir. Sanatçı, tül gibi hafif, geçirgen bir malzemeyi, kimlikler arasındaki geçişkenliği vurgulamak için kullanır. Diğer bir deyişle, malzemenin sağladığı imkandan yararlanmaktadır. Eserde, asılı duran tülün üniformalar mekânı doldururken, bir tür boşluk da yaratır ve bu boşluk "Bu kıyafetler kimin? Nasıl bir yaşamı vardı? Neden kaçtı?" gibi çoğaltılabilecek soruların oluşmasını sağlar. Gözden kaçırılmış, önemsenmemiş öznenin varlığına bir tür ağıt gibi veya dikili bir mezar taşı gibi izleyiciyi kuşatan tülün varlıkları; mültecilerle/göçmenlerle kurulması gereken empatinin ne kadar önemli olduğunu da vurgulamaktadır.

Yukarıda değinilen örnekler çoğunlukla anayurttan ayrılış ve farklı ülkelerde daha iyi yaşam üzerine odaklanan eserlerdir. Aynı sınırlar içerisinde de göç olabileceği gibi, göçmenliğin tüm olumsuz etkileri anayurtta da bireyin karşına çıkabilir. Diğer bir deyişle, her nereye ise iyi bir yaşam için çıkılan yolun sonu, göçmenlere gerçekten de daha iyi bir yaşamı sunar mı? Esra Ersen'in çalışması da bu noktadan önemlidir. Bununla birlikte göçün üçüncü evresi olan yerleşik yaşama geçişi ve sonraki yaşama odaklanması adına önemlidir.



Resim 4. Guy Wouete, "Göç Yolunda, Enstalasyon, 2015.

Sanatçının önce 2009 Berlin'de daha sonra 2010 yılında Yapı Kredi Kazım Taşkent Galerisi'nde sergilenen "Yolcular" adlı videosu, birkaç kuşak önce İstanbul'a göç etmiş ve hayatlarında hiç denizi görmemiş "yerel" göçmenleri konu edinmektedir.

Videoda bir yanda yolcuğun rotasını izlenirken diğer yandan da yolcuların yaşadıkları gösterilmektedir. İzleyici, zorunlu veya isteyerek İstanbul'a gelen, fakat İstanbul'da bir semte sıkışan hayatların ve gündelik yaşamın zorluklarından Boğaz'ı bile görmemiş olmalarının dramatik öyküsüne tanık olmaktadır. Binlerce turist ziyaret ettiği İstanbul'un gerçek sakinleri olarak, mahallelerinden dışarı çıkıp diğerlerinin yaşadığı "konforlu" İstanbul'u yaşayamamaktadırlar. Erden Kosova sanatçının videosu hakkında şu açıklamaları yapmaktadır:

"Kent'in çeperi olarak nitelenebilecek sosyal ortamdan alıntılanan ayrıntılar göç deneyimini yaşamış, farklı coğrafyalardan gelip aynı mahalde yaşamaya başlamış, dolayısıyla geldikleri kültürel dokudan ve yerleşimsel ölçeklerden farklı bir ortam, yaşam türetmek zorunda kalmış insanların kentlileşme deneyimlerinden örnekler sunuluyor. Bu insanların kültürel geçmişlerinin izlerini taşıyan özel alanlara değil, varlıklarını birbirine karşı görüntür kıldıkları (binaların dış yüzeyleri, pencereler gibi) yerler ve ortak kullandıkları sosyal mekân (sokaklar, bahçeler, hafriyat alanları, haftalık Pazar köşeleri, çocukların kimi zaman park ya da top sahası niyetine, semt sakinlerinin yaya yolu niyetine değerlendirdiği boş ya da tanımsız alanlar) bakıyor." (Kosova 122).



Resim 5. Claudia Casarino, "Üniforma", Entalasyon, 2008.



Resim 6. Esra Ersen, "Yolcular", Video, 2009

Sonuç

Tüm insanlığı ilgilendiren göç günümüzün önemli sorunlarından biridir. Küreselleşen dünyada, gelişen iletişim ve ulaşım şartlarıyla birlikte, bilginin ulaşılabilirliği artmıştır. Böylece, bireyler kendi yaşamlarıyla diğerlerinin (çoğunlukla Batı toplumlarının) yaşamını karşılaştırmaya ve sorgulamaya başladığı söylenebilir. Bireylerin, kendi yaşamlarını şekillendiren politik ve siyasal olandan sıyrılmak ve en temel insani yaşam şartlarını oluşturmak için çoğunlukla göçü hedeflediği görülmektedir. Bu çalışma, çağdaş sanat eserlerine göç olgusu perspektifinden bakmayı hedeflemektedir. Bundan dolayı çağdaş sanat eserlerine yansıyan göç olgusu, üç

farklı noktadan ele alınmıştır. Birincisi göçün planlanma ve hedeflenme aşamasıdır. Bu da, Leila Alaoui'nin "Geçiş Yok" serisine odaklanarak açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci evre olan göçün eylem hali, Guy Wouete'nin "Göç Yolunda" adlı eseriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Wouete'nin eseri, yasadışı yollarla göçü tercih eden göçmenlerin sorununa değinmesi ve trajediyi yansıtması adına önemlidir. Yine ikinci evreye ait olabilecek eser Claudia Casarino'nun "Üniforma" adlı çalışmasıdır. Gerek çalışma izini alarak gerekse yasadışı yolları kullanarak kendilerine daha iyi bir yaşam kurmaya çalışan bireylerin mülteci kamplarında yaşadıkları olaylara değinmesi, gerekse göçün travmatik etkisine değinmesi adına Casarino'nun çalışması önem barındırmaktadır. Üçüncü evre ise, göç edilen yerdeki yerleşik yaşamdır. "İyi bir hayat uğruna çıkılan yolculuk gerçekten iyi bir yaşam sunmuş mudur?" sorusundan hareketle Esra Ersen'in "Yolcular" adlı eserine değinilmiştir.

Kaynaklar

Başkır, Ünsal Doğan. "Dışlanmışların Sistemle Siyasal Bir İlişki Biçimi Olarak Kamp ve Getto" Karaburun Bilim Kongresi / Bugünü Anlamak, 2008.

Chambers, Iain. Göç, Kültür, Kimlik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.

Demir, Ali. "Sömürge Devletlerinin Kullandığı Sömürgecilik Araç ve Metodları Vaka Analizi: Belçika Krallığı'nın Kongo'daki Sömürge Dönemi", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı 14, Yıl:7. 2010, S. 101-120

Giray, Kıymet. Nuri İyem, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001.

King-Hammond, Leslie. "Inside-Outside, Up-town-Downtown, Jacob Lawrence and the Aesthetic Ethos of the Harlem Working-class Community," in Peter T. Nesbett, Michelle Dubois, Patricia Hills, eds., *Over the Line: The Art and Life of Jacob Lawrence* (Seattle, Washington: University of Washington Press, 2001), 84.

Kosova, Erden. Esra Ersen: Yüz Yüze. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.

Öner Küçükşen, Ferhunde "Bölüm 4. Çağdaş Türk Resim Sanatında Göç Teması: Ramiz Aydın Örneği" (Göç Üzerine Yazın Ve Kültür İncelemeleri, ed. Ali Tilbe, Sonel Bosnalı), London: Transnational Press London, 2016.

Taşkesen Abdullah, Yarcı Selman, "Tarihsel ve Sosyolojik Bir Deneyim Olarak Bir Arada Yaşama Modelleri" Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Dergisi, (Kış 2016), S.179-189.

İnternet Kaynakları:

Al-Mousawi, Nahrain. (Leila Alaoui Röportajı)
<http://www.aljazeera.com/news/2015/06/qa-tackling-taboos-morocco-art-scene-150616085103979.html>
(05.01.2018)

Raid, Roy- Rodriguez Mildred, "Over the Line: The Art and Life of Jacob Lawrence November 8, 2001 - February 3, 2002" (Erişim Tarihi: 03.01.2017)
http://96.126.110.191/file_columns/0003/4373/jacob-lawrence_teacher_guide.pdf

Schwegler, Hannah. (Guy Wouete Röportajı) <https://www.mqw.at/blog/in-my-language-there-is-no-word-for-art/> (Erişim Tarihi: 30.12.2017)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a46aadb-470be2.34500357 (Erişim Tarihi: 18.12.2017)

http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (Erişim Tarihi: 04.01.2018)

Görsel Kaynakları

Resim 1. <http://www.seattleartmuseum.org/migration> (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

Resim 2. <http://www.nuriyem.com/eser/s1137-011/> (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

Resim 3. <https://www.mbam.qc.ca/en/exhibitions/past/leila-alaoui-no-pasara/> (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

Resim 4. <https://www.pinterest.com/pin/494199759089706998/> (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

Resim 5. <http://www.ramona.org.ar/node/57523> (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

Resim 6. Kosova, Erden. Esra Ersen: Yüz Yüze. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.